

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΙΔΙΟΜΟΡΦΙΑΙ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ (1)

Υπο ΣΤΥΛ. Κ. ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

Περιεχόμενα : Προοίμιον.—Α'. Τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικά και ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα.—Β'. Τὰ μόνιμα και τὰ παροδικὰ αἴτια τῆς ἀνεργίας.—Γ'. Ἀνακεφαλαίωσις.—Βιβλιογραφία.

1. Χαρακτηριστικὸν τῶν καθυστερημένων οἰκονομικῶς χωρῶν εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἔλλειψις καταλλήλου διοικητικῆς ὀργανώσεως καθὼς και τὸ ἀρχέγονον τῆς οἰκονομικῆς ἐν γένει ὀργανώσεως, ἀλλὰ συνήθως και ἡ ὑπαρξις σχετικοῦ ὑπερπληθυσμοῦ και εὐρείας ἀνεργίας.

Ἡ περιορισμένη ἀνάπτυξις τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῶν καθυστερημένων χωρῶν, συνήθως δὲ και ὁ ταχέως αὐξανόμενος πληθυσμὸς των, γεννᾷ τὸ ὀξύτατον πρόβλημα τῆς ἀνεργίας εἰς τὰς χώρας ταύτας.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο χαρακτηρίζει και τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκονομίαν ἰδίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1922, ὅτε συνεπεία τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ηὐξήθη ἀποτόμως κατὰ 1.200.000 πρόσωπα, ἐστερημένα οἰκονομικῶν πόρων. Τὸ ἐν λόγῳ πρόβλημα κατέχον ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ συνόλου τῶν προβλημάτων τῆς χώρας, θὰ γίνῃ ἀντικείμενον εὐρυτέρας ἀναπτύξεως.

Α'.

Τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικά και ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας κατὰ τὸν Εἰκοστὸν Αἰῶνα

2. Ἡ κατανόησις τῶν λόγων τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα και τῶν ἰδιοτυπιῶν αὐτῆς ἀπαιτεῖ τὴν γνώσιν ὠρισμένων θεμελιωδῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας. Ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων ἡ οὐσία τοῦ φαινομένου τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν χώραν μας παραμένει ξένη εἰς τὸν μελετητὴν.

(1) Ἡ παροῦσα ἐργασία ἀπέτελεσεν ἀντικείμενον ἀνακοινώσεως τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Ἑταιρείαν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν» κατὰ τὴν 2αν Δεκεμβρίου 1952. Περίληψιν τῆς ἐπακολουθησάσης συζητήσεως βλ. εἰς «Οἰκονομολόγον» τῆς 6ης Δεκεμβρίου 1952 ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ αἴτια τῆς ἀνεργίας και τῆς ὑποπασχολήσεως ἐν Ἑλλάδι.»

Ἡ βαθυτέρα διάγνωσις τῶν αἰτίων τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατέστη μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δυνατή. Τοῦτο συνέβη διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1948 ὁ Ὅργανισμὸς Ἠνωμένων Ἐθνῶν ἀνέλαβεν εὐρυτάτην ἔρευναν ἐπὶ τῶν αἰτίων, ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀνεργίας, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν αὐτῆς ἀκολουθημένης πολιτικῆς, ἀποστείλας σχετικὰ ἐρωτηματολόγια εἰς τὰ διάφορα κράτη. Τὰ ἐρωτηματολόγια ταῦτα (2) καὶ ἰδίως τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰ ἔτη 1950, 1951 καὶ 1952 ἀποτελοῦν ἐξαιρετικῆς φύσεως ἔγγραφα. τόσον ὑπὸ ἔποψιν πληρότητος ὅσον καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐπιστημονικῆς ἐνημερότητος. δοθέντος ὅτι ταῦτα κατὰ βάσιν εἶναι συντεταγμένα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀπόψεων τοῦ Κένου καὶ τῶν ὁπαδῶν του.

Αἱ ἀπαντήσεις τῶν διαφόρων Κρατῶν δημοσιευόμεναι εἰς πολυγραφημένας ἐκδόσεις ὑπὸ τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν, συνιστοῦν πολυτιμώτατα βοηθήματα διὰ τὸν μελετητὴν τῆς ἀνεργίας καὶ τῆς πολιτικῆς τῆς πλήρους ἐργατικῆς ἀπασχολήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς πολιτικῆς εἰς τὸ σύνολόν τῆς. Ἡ χώρα ἡμῶν ἀπήντησεν εἰς τέσσαρα τοιαῦτα ἐρωτηματολόγια τὰ ὅποια ἐστάλησαν μέχρι σήμερον ὑπὸ τοῦ Ο.Η.Ε., αἱ δὲ ἀπαντήσεις αὗται παρέχουν ἕδαφος ἐπιτρέπον τὴν ἀνάληψιν μιᾶς γενικωτέρας προσπαθείας πρὸς ἀναζήτησιν τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἰδιομορφιῶν τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

3. Ἡ Ἑλλάς ἔζη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ τὴν πίεσιν τριῶν βαρυτάτων προβλημάτων. Ταῦτα εἶναι τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα, τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεπαροῦς ἐσωτερικῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλλειμματικοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν. Τὰ προβλήματα ταῦτα ὑπῆρξαν, εἶναι καὶ θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι, ὁ σταυρὸς τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας.

Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα ἐπίεζε τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκονομίαν διὰ τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς ἐργασίας προσερχομένων προσώπων πρὸς εὐρεσιν ἀπασχολήσεως.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεπαροῦς ἐσωτερικῆς ἀποταμιεύσεως ἐπίεζε τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκονομίαν διὰ τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἐξ ἐσωτερικῶν πηγῶν πορισμοῦ μέσων πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἀπαραιτήτου κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ διὰ τὴν πληρεστέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐγχωρίων οἰκονομικῶν πόρων.

Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐλλειμματικοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν ἐπίεζε τὴν Ἑλληνικὴν Οἰκονομίαν διὰ τῆς ἀδυναμίας προσκτίσεως ἐξ ἐξωτερικῶν τῆς χώρας πηγῶν τῶν ἀπαιτουμένων συναλλαγματικῶν μέσων τόσον πρὸς συμπλή-

(2) Ἡ Ἑλλάς ἀπήντησε μέχρι σήμερον εἰς τέσσαρα ἐκ τῶν ἐρωτηματολογίων τούτων δι' ἑκτενῶν ἐκθέσεων, εἰς τὰς τρεῖς ἐκ τῶν ὁποίων ὁ γράφων ὑπῆρξεν εἰσηγητής. Κατ' αὐτὰς καταρτίζεται ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἡ εἰσηγήσις ἐπὶ τῶν ἀπαντήσεων διὰ τὰ ἔτη 1951 καὶ 1952.

ρωσιν τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ διὰ μέσων διατροφῆς, συντηρήσεως καὶ κινήσεως τοῦ παραγωγικοῦ του μηχανισμοῦ, ὅσον καὶ πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἀπαραιτήτου κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ πρὸς πληρεστέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐσωτερικῶν οἰκονομικῶν πόρων καὶ ἰδίως πρὸς παραγωγὴν ἐξαγωγίμων εἰδῶν παχίας ζητήσεως εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ὑπὸ κόστος συναγωνίσιμον εἰς αὐτάς.

4. Τὸ δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς χώρας εἰσῆλθε κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα εἰς τὴν πλέον κρίσιμον καμπήν.

Κατὰ τὴν πρώτην εικοσαετίαν τοῦ αἰῶνος τούτου ἡ διέξοδος εὐρέθη, εἰς τὴν ὑπερωκεάνειον μετανάστευσιν.

Ἡ συνέχισις τῆς λύσεως ταύτης παρεμποδίσθη ἀπὸ τὰ ἀπαγορευτικὰ τῆς μεταναστεύσεως μέτρα τῶν χωρῶν προσρισμοῦ μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον.

Τὴν οὕτω προκύψασαν νέαν ἔξοδον τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος ἐνέταινεν ἐπιπερισσότερον ἢ μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν μνησθεῖσα ἤδη εἰσοδῆ 1.200.000 προσφύγων εἰς τὴν χώραν.

Ἡ διέξοδος ἀπὸ τὴν δυσχερεστάτην ταύτην κατάστασιν ἀνεζητήθη, εἰς τὴν πληρεστέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐγχωρίων παραγωγικῶν πόρων. Ἡ ἐκμετάλλευσις αὕτη ἐπεδιώχθη ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς χώρας μέσῳ δανειακῆς ἐνισχύσεως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς εὐρυτάτης ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως.

Ἡ δανειακὴ αὕτη ἐνίσχυσις ἐπέτρεψε τόσον τὴν διενέργειαν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων ἐπὶ πλέον τῶν ἐπιτρεπομένων ὑπὸ τῆς ἀνεπαρκoῦς ἐσωτερικῆς ἀποταμιεύσεως, ὅσον καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῆς χώρας εἰς μέσα διατροφῆς, συντηρήσεως καὶ κινήσεως τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ.

Διὰ τῆς ἐνισχύσεως ταύτης κατέστη δυνατὴ ἡ μέχρι τοῦ 1932 κάλυψις τῶν ἐλλειμμάτων τοῦ ἰσοζυγίου λογαριασμῶν τῆς χώρας καὶ ἡ ἐξασφάλισις μιᾶς ὑποφερτῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας (εἰς ἐπίπεδον ἀνώτερον τοῦ ἐπιπέδου τοῦ 1922), συνεπικουρούσης βεβαίως τῆς συνεχoῦς αὐξήσεως τοῦ πραγματικοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος τῆς χώρας.

Ἡ ὡς ἄνω διαγραφείσα διέξοδος τῆς πληρεστέρας ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐγχωρίων πόρων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποδώσῃ πλήρεις τοὺς καρποὺς τῆς, λόγω τοῦ ἐν τῷ μεταξῷ ἐκραγέντος δευτέρου παγκοσμίου πολέμου.

Ὁ πόλεμος οὗτος καὶ ἡ κατοχὴ μὲ τὰς παντοειδεῖς καταστροφὰς των, ἐπέφεραν μεγίστην ὀπισθοδρόμησιν εἰς τὴν ἀνέλιξιν τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας καὶ συνετέλεσαν εἰς νέαν ἐπιδείνωσιν τοῦ δημογραφικοῦ καὶ τοῦ γενικωτέρου οἰκονομικοῦ προβλήματος τῆς χώρας.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἀντιμετωπίσθη διὰ τῆς προσπαθείας πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ καταστραφέντος καὶ φθαρέντος κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς

χώρας καὶ διὰ τῆς ἀναδιαρθρώσεως τῆς οἰκονομίας αὐτῆς πρὸς πληρεστέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐγγυωρίων πόρων, αὐξήσιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐργατικῆς ἀπασχολήσεως καὶ αὐξήσιν τοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ ἐν λόγῳ προσπάθεια ἀνελήφθη διὰ τῆς δωρεάν κεφαλαιακῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ, κυρίως δὲ τῆς μεγάλης Ἀμερικανικῆς Πολιτείας.

Δυστυχῶς ὅμως καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ οἰκονομικὴ προσπάθεια τῆς χώρας ἀνεκόπη ἀπὸ τὴν ἐνοπλον δρᾶσιν τῶν ξενοκινήτων κομμουνιστικῶν συμμοριῶν, διαρκέσασαν ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1946 μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1949.

Ἡ ἐξόντωσις τοῦ συμμοριτισμοῦ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1949 καὶ ἡ κατὰ τὸ 1950 βαθμιαῖος ἐπαναπατρισμὸς τῶν συμμοριοπλήκτων ἐσήμανε τὴν ἔναρξιν τῆς οὐσιαστικῆς προσπάθειας πρὸς οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς χώρας.

Β'.

Τὰ μόνιμα καὶ τὰ παροδικὰ αίτια τῆς ἀνεργίας

5. Ἡ ὡς ἄνω σκιαγραφηθεῖσα οἰκονομικὴ ἐξέλιξις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα παρέχει τὸ γενικώτερον περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου γενᾶται καὶ κινεῖται τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας καὶ δίδει τὰς δυνατότητας τῆς διαυγεστέρας διαγνώσεως τῶν αἰτίων τῆς καὶ τῆς διαπιστώσεως τῶν ιδιοτυπιῶν τῆς.

Τὰ αίτια τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν χώραν μας πρέπει νὰ καταταγοῦν εἰς δύο γενικὰς κατηγορίας. Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰ μόνιμα παροδικὰ αίτια (ἢ μᾶλλον τὰ μονιμωτέρου χαρακτῆρος αίτια), ἡ δευτέρα τὰ παροδικὰ αίτια.

Μόνιμα αίτια εἶναι κυρίως: α) ἡ δυσαναλογία τοῦ διαθέσιμου πρὸς ἐργασίαν πληθυσμοῦ καὶ τῶν δυνατοτήτων παραγωγικῆς τοῦ ἀπασχολήσεως, β) ἡ ἀνεπάρκεια κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ κινητῶν κεφαλαίων, γ) ἡ ἀνεπάρκεια τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

Παροδικὰ αίτια εἶναι κυρίως: α) ἡ εἰσαγωγὴ τεχνικῶν τελειοποιήσεων ἐπὶ τῶν μέσων κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, β) ἡ ἀδυναμία ἀμέσου προσαρμογῆς τῆς προσφορᾶς ἐργασίας πρὸς τὴν ζήτησιν αὐτῆς, γ) αἱ μεταβολαὶ τῆς δραστηριότητος ὀρισμένων ἐπιχειρήσεων λόγῳ ἀλλαγῆς ἐποχῆς ἢ συρμοῦ, δ) ἡ ἀνεπάρκεια πρώτων καὶ βοηθητικῶν ὑλῶν ἢ ἐνεργείας.

6. α) Ἡ δυσαναλογία τοῦ διαθέσιμου πρὸς ἐργασίαν πληθυσμοῦ καὶ τῶν δυνατοτήτων παραγωγικῆς τοῦ ἀπασχολήσεως, συνίσταται εἰς τὴν συνεχῆ αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ 10 τοῖς χιλίοις περίπου κατ' ἔτος καὶ εἰς τὴν κατὰ βραδύτερον ρυθμὸν βαίνουσαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας καὶ ἄρα

εἰς τὴν ἑλλιπῆ ἀπορροφητικὴν τῆς ἰκανότητά τῶν διαθεσίμων ἐργατικῶν χειρῶν.

Ἐκδήλωσις τῆς ὡς ἄνω δυσχναλογίας εἶναι ἡ ἀνεργία. Εἰς αὐτὴν ἡ ἰδιάζουσα σύνθεσις τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας προσέδωκεν ἰδιούτους μορφάς. Ἡ ἀνεργία παρουσιάζεται περισσότερον ὡς μερικὴ (ἀφανής) πρὸς ὡς ὀλικὴ (ἐμφανής). Εἰς τὴν ὑπαίθρου λαμβάνει τὴν μορφήν τῆς μερικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ συνόλου τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ (ἀφανής ἀνεργία). Εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα λαμβάνει τὴν μορφήν τῆς μερικῆς ἀπασχολήσεως μεγάλου μέρους τοῦ συνόλου τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ εἰς μεσο-λαβητικὰ καὶ μεταπρατικὰ ἐπαγγέλματα (ἐπαγγελματικὸς παρασιτισμὸς—ἀφανής ἀνεργία). Ὁ λεγόμενος παρασιτικὸς χαρακτήρ τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας εἶναι ἀκριβῶς ἡ συνέπεια τῆς ἀνωτέρου σημειωθείσης δυσχναλογίας. Σημειωθῆτω ὅτι ὁ ἐπαγγελματικὸς οὗτος παρασιτισμὸς ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις μετὰ τὸν δεῦτερον παγκόσμιον πόλεμον καὶ ἀποτελεῖ σημαντικὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας.

β) Ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τῶν κινητῶν κεφαλαίων, συνίσταται εἰς τὸν ἑλλιπῆ ἐφοδιασμὸν τῶν οἰκονομικῶν κλάδων τῆς χώρας διὰ τῶν ἀπαραίτητων τεχνικῶν καὶ ἄλλων ὀλικῶν μέσων πρὸς αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς ἢ πρὸς ἐπωφελεῖ διάθεσιν αὐτῆς εἰς τὰ κέντρα καταναλώσεως.

Ὁ ἑλλητικὸς ἐφοδιασμὸς τῶν διαφόρων κλάδων τῆς οἰκονομίας εἰς κεφαλαιουχικά μέσα, ἀκόμη δὲ περισσότερον εἰς συγχρονισμένα τοιαῦτα, εἶναι καταφανὴς εἰς τὰς συγκοινωνίας τὴν γεωργίαν, τὴν ἀλιείαν, τὴν ἐνέργειαν καθὼς καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν βιομηχανίαν. Εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἀλιείαν ἡ ἀνεπάρκεια καὶ τὸ ἀρχέγονον τοῦ κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ (ἰδιαιτάτα εἰς τὴν γεωργίαν ἢ ἑλλείψεις ἐπαρκoῦς χώρου), ἐμποδίζει ὄχι μόνον τὴν αὐξήσιν τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν διατήρησιν τῶν εἰς μικρὰν ποσότητα παραγομένων προϊόντων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀπώλειαν πραγματικοῦ εἰσοδήματος καὶ εὐκαιριῶν παραγωγῆς ἀπασχολήσεως τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ (π.χ. διατήρησις, ἐπεξεργασία καὶ ἐξευγενισμὸς προϊόντων κλπ.).

Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθῇ ἡ ἀδυναμία διακινήσεως τῶν προϊόντων καὶ ἡ φθορὰ καὶ καταστροφὴ αὐτῶν λόγω ἐλλείψεως ὁδῶν, συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ ὀργανώσεως ἐν γένει τῆς κυκλοφορίας τῶν ἀγαθῶν, γίνεται πλέον ἢ καταληπτὸν διατὶ τὸ πραγματικὸν εἰσόδημα τῆς χώρας εἶναι χαμηλὸν καὶ αἱ εὐκαιρίαι παραγωγικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ πληθυσμοῦ πενιχραί.

Συνέπεια κατὰ ταῦτα τοῦ ἀνεπαρκoῦς κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἐν συνδυασμῶ βεβαίως πρὸς τὴν ἑλλείψιν τεχνικῶν γνώσεων καὶ καταλλήλου ὀργανώσεως, εἶναι ἡ ἑλλιπὴς ἐκμετάλλευσις τῶν (ὄχι πλουσίων ἄλλως τε) οἰκονομικῶν πόρων τῆς χώρας καὶ ἡ ἑλλείψις εὐκαιριῶν παραγωγικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ ὅλον ἐν αὐξανόμενου πληθυσμοῦ.

γ) Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας συνίσταται εἰς τὸ περιορισμένον τῶν συνολικῶν δαπανῶν καταναλώσεως καὶ τῶν συνολικῶν δαπανῶν ἐπενδύσεως (σχηματισμοῦ νέων κεφαλαίων). Εἰδικώτερον ἡ ἀνεπάρκεια αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἐν λόγῳ τοῦ μικροῦ εἰσοδήματος ἀδυναμίαν τῶν εὐρειῶν λαϊκῶν κατηγοριῶν τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς ἀγορὰν τῶν ἀπαραίτητων διὰ τὴν διατροφήν καὶ συντήρησιν ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν εἰς σχετικῶς ἐπικραεῖς ποσότητες καὶ εἰς τὴν λόγῳ τῆς χαμηλῆς στάθμης τῆς ἀποταμιεύσεως διενέργειαν πενιχρῶν ἐπενδύσεων, σχετικῶς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας εἰς πάγια κεφάλαια.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως περιορίζει, ὡς εἶναι φανερόν, τὴν αὐξήσιν τῆς ἐργατικῆς ἀπασχολήσεως καὶ τῆς παραγωγῆς.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως εἰς τὴν χώραν ὑπεῖται τόσον εἰς ἐσωτερικοὺς ὅσον καὶ ἐξωτερικοὺς λόγους.

Ἐσωτερικοὶ λόγοι τῆς ἀνεπάρκειας ταύτης εἶναι, πρῶτον ἡ ἐλλειπὴς ἐκμετάλλευσις τῶν ἐγγυφίων οἰκονομικῶν πόρων περὶ τῆς ὁποίας ἔγινε λόγος προηγουμένως, δεῦτερον ἡ κατὰ τὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἔτη διενεργουμένη ἀποθησαύρισις (ὑπὸ μορφήν χρυσῶν λιρῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ συναλλάγματος), τρίτον ἡ φυγὰ ἀευσίς κεφαλαίου εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Σχετικῶς μὲ τὴν ἀποθησαύρισιν δεόν νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι αὕτη ἔχει ὡς λίαν δυσμενῆ ἕμισον συνέπειαν τὸν ἀντίστοιχον περιορισμὸν τῶν δαπανῶν τῆς ἰδιωτικῆς παγίας ἐπενδύσεως, δαπανῶν αἱ ὁποῖαι πάντως ἐφ' ὅσον ἡ ροπὴ πρὸς κατανάλωσιν εἶναι ἐκάστοτε δεδομένη, δὲν θὰ ἐτρέποντο πρὸς τὴν κατανάλωσιν. Ἡ ἄλλη περαιτέρω συνέπεια τῆς ἀποθησαύρισεως καὶ τῆς ἀντιστοίχου πρὸς αὐτὴν ἀποθεματοποιήσεως ἀγαθῶν, ἤτοι ἡ ἀναστολὴ τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος, ματαιοῦται, λόγῳ τῆς πιστοδοτήσεως τῆς οἰκονομίας ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος διὰ νέων δραχμῶν. ἤτις καθίσταται ἀναγκασία πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐκ τῆς ἀποθησαύρισεως μειουμένου ὄγκου τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος καὶ πρὸς συνέχισιν τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας. Ἡ πιστοδοτήσις αὕτη καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἐπιτυγχανομένη συνέχισις τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, συντελεῖ ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει εἰς τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν κατὰ τὰ ἄνω περιοριζομένων δαπανῶν ἰδιωτικῆς παγίας ἐπενδύσεως, διὰ ἄλλων δαπάνων ἰδιωτικῆς «ἐπενδύσεως εἰς ἀποθέματα ἐμπορευμάτων» σχηματιζομένων ὡς πρὸ ὀλίγου ὑπεδηλώθη κατ' ἀναγκασίαν ἀντιστοιχίαν τῆς διενεργουμένης ἀποθησαύρισεως καὶ τῆς ἐκ ταύτης μειώσεως τῶν πωλήσεων. Παρὰ τὴν ἀναπλήρωσιν ὁμως ταύτην ἡ ἀποθησαύρισις καταλήγει μακροχρονίως εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως. Πράγματι ἡ ἀποθησαύρισις ἀποσοβεῖ τὴν αὐξήσιν τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως ἢ ὅποια θὰ ἐπραγματοποιεῖτο εἰς τὸ μέλλον ἐὰν τὰ ἀποθησαυριζόμενα χρηματικά ποσὰ ἐδαπανῶντο πρὸς διενέργειαν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Αἱ ἐπεν-

δύσεις αὗται περατούμεναι καὶ ἀποδίδουσαι. θὰ ὠδήγουν εἰς αὐξήσιν τῆς ἐργατικῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματός. ἄρα δὲ τελικῶς καὶ τῆς συνολικῆς ἐνεργουῦ ζήτησεως.

Σχετικῶς πρὸς τὴν φυγάδευσιν κεφαλαίου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δέον νὰ τονισθῇ ὅτι αὕτη συντελεῖται διὰ τῆς λαθραίας ἐξαγωγῆς χαρτίνου συναλλάγματος (ἢ καὶ χρυσῶν νομισμάτων), λαβούσης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλας διαστάσεις. Ἡ φυγάδευσις κεφαλαίου εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι ἡ κυριώτερα αἰτία ἢ ὅποια προκαλεῖ τὴν περιοσπὴν τῆς συνολικῆς ἐνεργουῦ ζήτησεως ἐκ λόγων ἐσωτερικῶν, ἢ σημασία τῆς δὲ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἐλάχιστα ἐγένετο ἀντιληπτῆ, μέχρι σήμερον. Πράγματι, τὰ φυγαδευόμενα ποσὰ συναλλάγματος μειῶν τὸ συνολικὸν ἀπόθεμα τῆς χώρας εἰς συναλλάγμα καθὼς καὶ τὸν συνολικὸν ὄγκον τῶν ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν χωρῶν εἰς τὰς ὅποιας καταφεύγει τὸ λαθραίως ἐξαγόμενον κεφάλαιον.

Ἐξωτερικοὶ λόγοι τῆς ἀνεπαρκείας τῆς συνολικῆς ἐνεργουῦ ζήτησεως εἶναι πρῶτον, ἡ λόγω τοῦ πολέμου μεγάλη, ἐκτόπισις τῶν ἐξαγωγίμων προϊόντων τῆς χώρας ἀπὸ τὰς διεθνεῖς ἀγοράς, δεύτερον ἡ μεγάλη, ἐπίσης ἐλλάττωσις τῆς εἰσοδῆς τῶν ἀδήλων πόρων (ιδίως τῶν ναυτιλιακῶν ἐσόδων, τῶν μεταναστευτικῶν ἐμβασμάτων καὶ τῶν περιηγητικῶν εἰσπραξέων) καὶ τρίτον ἡ κατὰ περιόδους παρατηρουμένη αὐξήσις τῶν διεθνῶν τιμῶν, ἡ ὅποια περιορίζουσα τὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν τῶν εὐρειῶν κατηγοριῶν τοῦ πληθυσμοῦ προκαλεῖ τὴν μεταβίβασιν τμήματος αὐτῆς εἰς τοὺς προμηθευτὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ. Σημειωθῆτω ὅτι ἄμυνα ἀποτελεσματικῆ τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας κατὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τούτων τῆς ὑψώσεως τῶν διεθνῶν τιμῶν δὲν εἶναι δυνατῆ, λόγω τῆς συνθέσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας. Οὕτω αἱ εἰσαγωγαὶ δὲν δύνανται ἀκινδύνως νὰ περικωπῶσιν ὡς ἀποτελούμεναι ἀπὸ εἶδη συντηρήσεως, πρώτας καὶ βοηθητικὰς ὕλας καὶ εἶδη κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἢτοι ἀπὸ εἶδη ἀπολύτως ἀπαραίτητα. Αἱ ἐξαγωγαὶ δυσκόλως δύνανται νὰ αὐξηθῶσιν ὡς συγκείμεναι, μέχρι τῶρα τοῦλάχιστον κυρίως ἀπὸ εἶδη ἀπολαύσεως καὶ δευτερευούσης σημασίας, ἔχοντα πρὸς τούτοις κόστος ὑψηλὸν καὶ ὑποκείμενα εἰς ἀμείλικτον ἀνταγωνισμόν, ἀλλὰ καὶ εἰς κάμψιν τῶν τιμῶν των πολὺ εὐκολώτερον παρὰ τὰ μνησθέντα εἰσαγόμενα εἶδη.

Ἡ εἰς τὰ τρία ὡς ἄνω μόνιμα αἷτια ὄφειλομένη ἀνεργία ἔχει χαρακτηριστὰ διαρθρωτικόν.

Πέραν τῶν ὡς ἄνω τριῶν αἰτιῶν τὰ ὅποια εἶναι θεμελιώδη ὑπάρχουν καὶ ὠρισμένα ἄλλα μόνιμα αἷτια δευτερευούσης ὅμως μᾶλλον σημασίας. Τοιοῦτον αἷτιον εἶναι ἡ διχομρφωσις διὰ νόμου ἢ ἄλλως πως μονοπωλιῶν ἐργασίας καὶ ἐπαγγελμάτων.

7. Ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ τὰ μόνιμα αἷτια τῆς ἀνεργίας. "Ὅσον ἀφορᾷ τὰ παροδικὰ αἷτια ρητέα τὰ ἀκόλουθα:

α. Ἡ εἰσαγωγὴ τεχνικῶν τελειοποιήσεων ἐπὶ τῶν μέσων κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ εἶναι πρόξενος ἀνεργίας εἰς ὠρισμένας κατηγορίας μισθωτῶν εἰς τὴν χώραν (τεχνολογικὴ ἀνεργία). Ἡ ἀνεργία ὅμως αὕτη δὲν καταλαμβάνει σημαντικὴν ἔκτασιν παρ' ἡμῖν καὶ ἔχει χαρακτηῖρα προσωρινόν.

β. Ἡ ἀδυναμία ἀμέσου προσαρμογῆς τῆς προσφορᾶς ἐργασίας πρὸς τὴν ζήτησιν αὐτῆς προκαλεῖ τὴν λεγομένην ἀνεργίαν δυσκαμψίας. Ἡ μορφή αὕτη ἀνεργίας εἶναι μεταβατικοῦ μὲν χαρακτηῖρος, ἀλλὰ ἐπανεμφανίζεται παρ' ἡμῖν συχνάκις, εἰς τρόπον ὥστε ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης θὰ ἠδύνατο νὰ καταταγῇ εἰς τὰ μόνιμα αἷτια. Ἡ ἀνεργία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν δυσκολίαν ἢ τὴν δυστροπίαν τῶν μισθωτῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐργατῶν νὰ ἀλλάξουν τὸ εἶδος ἢ τὸν τόπον τῆς ἀπασχολήσεώς των. Ἄνεργία τοιαύτης μορφῆς ὑφίσταται εἰς τὴν χώραν, ὅχι ὅμως εἰς ἔκτασιν γεννώσαν δυσπέλυτα προβλήματα.

γ. Αἱ μεταβολαὶ τῆς δραστηριότητος ὠρισμένων ἐπιχειρήσεων λόγῳ ἀλλαγῆς ἐποχῆς ἢ συρμοῦ, ἔχουν ὡς συνέπειαν τὴν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπασχολουμένων. Τοιούτων μορφῶν ἀνεργία ὑφίσταται εἰς τὴν χώραν. Εἰδικώτερον ἐποχιακὴ ἀνεργία ἐμφανίζεται εἰς ὑπολογισμόν ἔκτασιν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐμπορικῆς ἐπεξεργασίας καπνοῦ καὶ εἰς τὰς οἰκοδομικὰς ἐργασίας.

δ. Ἡ ἀνεπάρκεια πρώτων καὶ βοηθητικῶν ὑλῶν καὶ ἐνεργείας, προκαλεῖ ἐνίοτε ἀνεργίαν, ἀσημάντου ὅμως ἐκτάσεως καὶ ἐντελῶς προσωρινοῦ χαρακτηῖρος. Ἡ εἰς τὰ τέσσαρα ταῦτα αἷτια ὀφειλομένη ἀνεργία ἔχει χαρακτηῖρα μεταβατικόν.

Γ'. -

Ἄνακεφαλαίωσις

8. Ἄνακεφαλαιοῦντες τὰ ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι τὰ αἷτια τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν χώραν μας εἶναι, ἄλλα μὲν μόνιμα, ἄλλα δὲ παροδικά.

Μόνιμα αἷτια εἶναι: α) ἡ δυσαναλογία τοῦ διαθεσίμου πρὸς ἐργασίαν πληθυσμοῦ καὶ τῶν δυνατοτήτων παραγωγικῆς του ἀπασχολήσεως, ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὴν ταχεῖαν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, β) ἡ ἀνεπάρκεια κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ κινητῶν κεφαλαίων, ὀφειλομένη εἰς τὴν χαμηλὴν στάθμην τῆς ἀποταμιεύσεως (ἥτις ὡς γνωστὸν εἶναι ἀπότοκος τοῦ μικροῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς συνεπειᾶ τούτου ὑψηλῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν), γ) ἡ ἀνεπάρκεια τῆς συνολικῆς ἐνεργοῦ ζήτησεως, ὀφειλομένη τὸσον εἰς λόγους ἐσωτερικοῦς, ἥτοι τὴν σμικρότητα τοῦ κοινωνικοῦ εἰσοδήμα-

τος, τὴν ἀποθησαύρισην καὶ ἰδιαιτέρας τὴν φυγάδευσην κεφαλαίων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅσον καὶ εἰς λόγους ἐξωτερικούς, ἦτοι τὴν ἐκτόπισιν τῶν ἐξαγωγίμων εἰδῶν τῆς χώρας ἀπὸ τὰς διεθνεῖς ἀγορὰς λόγῳ τοῦ πολέμου, τὴν ἐλάττωσιν τῆς εἰσοδῆς τῶν ἀδήλων πόρων καὶ τὴν περιοδικῶς ἐμφανιζομένην αὐξήσιν τῶν διεθνῶν τιμῶν, ἧτις προκαλεῖ μεταβίβασιν τμήματος τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῆς χώρας εἰς τοὺς προμηθευτὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Παροδικὰ αἰτία εἶναι: α) ἡ εἰσαγωγή τεχνικῶν τελειοποιήσεων ἐπὶ τῶν μέσων κεφαλαιουχικοῦ ἐξοπλισμοῦ, β) ἡ ἀδυναμία ἀμέσου προσαρμογῆς τῆς προσφορᾶς ἐργασίας πρὸς τὴν ζήτησιν αὐτῆς, γ) αἱ μεταβολαὶ τῆς δραστηριότητος ὀρισμένων ἐπιχειρήσεων, λόγῳ ἀλλαγῆς ἐποχῆς ἢ συρμοῦ, δ) ἡ ἀνεπάρκεια πρῶτων καὶ βοηθητικῶν ὑλῶν ἢ ἐνεργείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

α) Εἰδικὰ ἔργα :

1. Ί. Ζάρα : Ἄνεργία καὶ ἐκ περιτροπῆς ἔργασίαι, Ἄθῆναι 1940.
2. Γ. Τρίτη : Ἡ άνεργία ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Νομοθεσίᾳ, Ἄθῆναι 1946.
3. Herkner-Καλιτσουράκη : Ἐργατικὸν ζήτημα Α—Β 1919,20.
4. Μ. Ἀποστολίδη : Ἐρευνα ἐπὶ τῆς άνεργίας ἐν Ἑλλάδι, Ἄθῆναι 1932.
5. Ί. Πύτου : Τὰ αίτια καὶ διακυμάνσεις τῆς άνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀ'. Ἄθῆναι 1934.
6. Β.Ι.Τ. : Les problèmes du travail en Grèce, Genève 1949.
7. Α. Κόκκαλη : Ἡ οἰκονομικὴ κρίσις, Θεσσαλονίκη 1934.
8. Δ. Κούση : Ἀπασχόλησις καὶ άνεργία, Ἄθῆναι 1947.
9. Σ. Ἀγαπητίδης : Il problema demografico della Grecia, εἰς «Economia Internazionale» vol. II No 2, Maggio 1949, Genova.
10. Уππга : α') Ἡ ἀπασχόλησις ἐν Ἑλλάδι, εἰς «Σχέδιον ἐξισποῦήσεως πλουτοπαγωγικῶν πόρων Ἑλλάδος», Παράρτημα II. Μελέτη ἐπὶ τῆς διαρθρώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκονομίας. Τεύχος Α'. Λθολογραφ. Ἄθῆναι 1947 σελ. II, 1—73. Εἰσηγηταί. Σ. Ἀγαπητίδης, Ρένα Γρηγορογιάννη, Ί. Παλαιολόγος. β') Τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς Ἑλλάδος, εἰς «Σχέδιον κλπ.» σελ. IV, 1—28. Εἰσηγητής Α. Σκουλάτσος.
11. Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ : 1) Rapport sur le chômage et la politique de l'emploi en Grèce en 1947, εἰς τὴν ἐκδόσιν Nations Unies, Mesures de caractère nationale et internationale prises envue de realiser on de maintenir le plein emploi et la stabilité économique, ἀριθ. πολυγρ. ἐντύπου Ε/1111, 31 Janvier 1949, σελ. 96—106, Εἰσηγητής τῆς ἐκθέσεως ἀπὸ τῆς ἡτο ὁ καθηγητής Δ. Δελιβάνης.
2) Rapports κλ. διὰ τὸ β' ἔξάμηνον τοῦ 1949 εἰς Nations Unies, Grèce, ἀριθ. πολυγρ. ἐντύπου Ε.1698 Addendum 7,28 Juillet 1950, σελίδες 12, Εἰσηγητής τῆς ἐκθέσεως Σ. Πουλόπουλος.
3) Rapport κλ. διὰ τὸ β' ἔξάμηνον τοῦ 1950. Εἰσηγητής Σ. Πουλόπουλος. Ἡ ἐκθεσις αὕτη δὲν ἐμάθωμεν ἐάν ἐπολυγραφῆθη ὑπὸ τοῦ Ο.Η.Ε. Πάντως ὑπεβλήθη ἐκθεσις δι' ἄλόκληρον τὸ ἔτος 1951, περὶ ἧς ἀμέσως κτωτέρω.
4) Rapport κλ. διὰ τὸ ἔτος 1950 εἰς Nations-Unis, Grèce, ἀριθ. πολυγρ. ἐντύπου Ε/CNI.81/Addendum 7,11 Juin 1951 σελίδες 22, Εἰσηγητής Σ. Πουλόπουλος.

β) Γενικά ἔργα :

12. G. Haberler : Prosperité et dépression, Genève 1943, ἔκδ. 3η.
13. A. Hansen : Business Cycles and national income, New York 1951.
14. A. Hansen : Fiscal Policy and Business cycles, New York 1941.
15. A. Hansen : Economic policy and full employment, New York 1947.
16. J. Keynes : General theory of employment, interest and money. London 1936.
17. J. Robinson : Introduction à la théorie de l'emploi Paris 1948.
18. T. Balogh, F. Burchardt, M. Kalecki, K. Mandelbaum, E. Schumacher, G. Worswick: L'économie du plein emploi, Paris 1949.

19. W. Beveridge : Travail pour tous dans une société libre, Paris 1945.
20. B.I.T. : Le lutte contre le chômage, 1950, Genève.
21. B.I.T. : Le problème du chômage, 1920—1928, 1930, Genève.
22. B.I.T. : Le chômage et les travaux publics, 1931, Genève.
23. B.I.T. : Problème du chômage en 1931, Genève.
24. N.U. : Mesures d'ordre nationale et internationale en vue du plein emploi, New York 1949
25. N.U. Le Maintien du plein emploi, New York 1949.
26. N.U. : Les problèmes du chômage et de l'inflation 1950 et 1951. New York 1951
27. N.U. : Étude des courants inflationnistes et deflationnistes actuels New York 1947.
28. N.U. : Measures for the Economic development of under developed countries, New York 1951.
29. S. Harris : The new economics, Keynes influence on economic theory and public policy, London 1950.
30. A. Barrere : Théorie économique et impulsion keynesienne Paris 1952.
31. A. Pigou : Lapses from full employment, 1949, London.
32. J. Meade : Economic analysis and policy, London 1950.
33. Η. Χριστοδουλοπούλου : Ἀνεργία καὶ ἀποπαιρώσεις, Ἀθήναι 1939.

